

Єднання
заради дії

Роль Ради ВПО в механізмі формування та виконання місцевого бюджету

Бюджетний процес:

- **основні терміни**
- **стадії бюджетного процесу**
- **етапи бюджетного процесу на місцевому рівні**
- **календарний план залучення Ради ВПО до підготовки бюджету 2027**

Звітування і прозорість бюджету

Роль Рад ВПО на всіх етапах бюджетного процесу

Відповіді на запитання

БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС

Бюджетний процес – це встановлений законом порядок, за яким складають, розглядають, ухвалюють і виконують бюджети, а також контролюють їх використання та звітують про результати.

В Україні бюджетний процес регулюється Конституцією України, Бюджетним кодексом України (БКУ) та іншими нормативними актами.

Бюджетна система України – це сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного й адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права.

Структуру бюджетної системи визначено статтею 5 Бюджетного кодексу України.

Принципи бюджетної системи визначено статтею 7 Бюджетного кодексу України.

БЮДЖЕТНИЙ ПЕРІОД для всіх бюджетів, що складають бюджетну систему України, становить **один календарний рік**, який починається **1 січня кожного року і закінчується 31 грудня** того ж року.

МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ – фінансовий план територіальної громади, в якому визначаються джерела і прогностичні показники надходжень коштів та на що саме вони витратимуться.

БЮДЖЕТ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ формується та витрачається відповідно до процедур, вимог, правил, визначених Бюджетним кодексом України.

Бюджет територіальної громади затверджується **щорічно** місцевою радою.

ДОХОДИ БЮДЖЕТУ – це надходження до бюджету. У територіальній громаді стягуються місцеві податки й збори, частина яких надходить до бюджету. Також можуть бути й неподаткові надходження: кошти, отримані від надання адміністративних послуг; використання майна; кошти, які надходять з Державного бюджету або інших місцевих бюджетів (дотації, субвенції); кошти від міжнародних донорів, грантів; запозичення (облігації місцевих позик, кредити).

ВИДАТКИ БЮДЖЕТУ – кошти, спрямовані на виконання бюджетних програм, передбачених відповідним бюджетом.

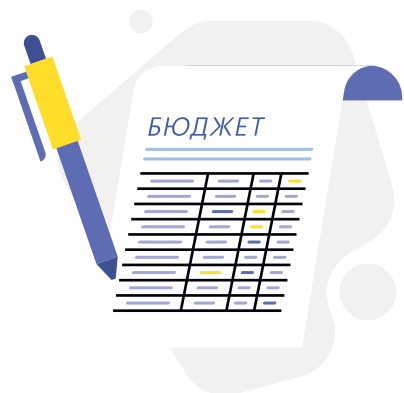
Це гроші, які держава чи громада витрачає для виконання своїх завдань: утримання закладів, надання послуг людям, будівництво чи ремонт. Інакше кажучи, це те, на що йдуть зібрані податки.

БЮДЖЕТНА КЛАСИФІКАЦІЯ – це система, за якою всі доходи й видатки бюджету поділяються на групи.

Вона потрібна для того, щоб:

- зрозуміло планувати бюджет;
- прозоро показати, куди йдуть кошти;
- контролювати ефективність витрат;
- порівнювати дані між різними бюджетами (державним, обласним, місцевим).

Кожна видаткова стаття має свою деталізацію:

- Функціональна класифікація – на що витрачається (освіта, медицина, дороги).
- Відомча класифікація – хто відповідає (департамент освіти, департамент охорони здоров'я, ЖКГ).
- Програмна класифікація – через які бюджетні програми йдуть кошти.
- Економічна класифікація – на що саме йдуть гроші (зарплати, комуналка, обладнання, капітальний ремонт).

БЮДЖЕТНА ПРОГРАМА – сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваних результатів, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій. Це план витрат місцевого чи державного бюджету на конкретну мету.

Бюджетна програма показує:

- На що витрачаються кошти (освіта, медицина, ремонт доріг, підтримка ВПО тощо).
- Хто відповідає за використання та є головним розпорядником коштів (наприклад, департамент освіти, департамент соціального захисту, ЖКГ).
- Який результат очікується (кількість відремонтованих шкіл, наданих послуг, створених робочих місць).

Наприклад:

«Шкільна освіта» – гроші на зарплати вчителям, харчування дітей, ремонт класів.

«Охорона здоров'я» – фінансування лікарні, закупівля обладнання, зарплати лікарям.

«Підтримка ВПО» – забезпечення житлом, соціальні послуги, центри підтримки.

Важливі моменти:

Кожна бюджетна програма має чітку мету, завдання, показники ефективності. Якщо громада чи держава виділяє гроші, то завжди вказує, на яку програму. Це робить бюджет прозорим і контрольованим: можна перевірити, чи кошти витратили на те, що було заплановано.

Приклад рішення та додатків «Про бюджет Черкаської міської територіальної громади на 2025 рік»

https://chmr.gov.ua/upload/Projekt%20MVK%202025_2.pdf

СТАДІЇ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ (стаття 19 БКУ)

1. **Складання та розгляд прогнозу** місцевого бюджету і прийняття рішення щодо нього – включає формування показників місцевого бюджету на середньостроковий період, які є основою для складання проєкту місцевого бюджету.

2. **Складання проєкту бюджету** – включає здійснення розрахунків доходів, видатків та кредитування бюджету на рік; підготовку проєкту рішення ради про місцевий бюджет.

3. **Розгляд проєкту та прийняття рішення** про місцевий бюджет – включає розгляд проєкту місцевого бюджету постійними комісіями місцевої ради та прийняття рішення про місцевий бюджет на пленарному засіданні місцевої ради.
4. **Виконання бюджету**, у тому числі внесення змін до рішення про місцевий бюджет, – включає процедури виконання бюджету за доходами, видатками, кредитуванням та внесення змін до бюджету.
5. **Підготовка та розгляд звіту** про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього – включає підготовку та подання звітів до місцевої ради, їх розгляд в раді та прийняття відповідного рішення щодо річного звіту.

Додаткова інформація

<https://openbudget.gov.ua/budget-literacy/budget-process>

СТАДІЇ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ (стаття 19 БКУ)

1 етап	2-3 етапи	4 етап	5 етап
Попередній рік	Попередній рік	Бюджетний рік	Наступний рік
березень-вересень	вересень-грудень	січень-грудень	лютий-квітень
Складання проєктів бюджетів	Розгляд та прийняття Закону «Про Державний бюджет України» (рішень про місцеві бюджети)	Виконання бюджету, внесення змін до Закону «Про Державний бюджет України» (рішень про місцеві бюджети)	Підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття відповідного рішення

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ЗАЛУЧЕННЯ РАДИ ВПО ДО ПІДГОТОВКИ БЮДЖЕТУ 2027

ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТУ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

СХВАЛЕННЯ ПРОЄКТУ РІШЕННЯ ПРО МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ ТА ЗАТВЕРДЖЕННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

Проект рішення про місцевий бюджет схвалює виконавчий орган відповідної місцевої ради, після чого його розглядають на сесії місцевої ради (частина 1 статті 76 БКУ);

Місцеві бюджети затверджує відповідна місцева рада своїм рішенням до 25 грудня (включно) року, який передує плановому (частина друга статті 77 БКУ);

Якщо до 1 грудня року, що передує плановому, ВРУ не прийняла закон про Держбюджет, відповідна місцева рада при затвердженні місцевого бюджету враховує обсяги трансфертів з державного бюджету, визначені у проєкті закону (частина друга статті 77 БКУ);

Протягом двох тижнів з дня офіційного опублікування закону про Державний бюджет України місцева рада приводить обсяги міжбюджетних трансфертів у відповідність із законом про Державний бюджет України (частина 2 статті 77 БКУ).

ЗВІТУВАННЯ І ПРОЗОРИСТЬ БЮДЖЕТУ

Хто і коли у громаді звітує?

Звітування за діяльність

Голова громади

ст. 42 ЗУ «Місцеве самоврядування в Україні»:

щорічно звітує раді про здійснення державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності виконавчими органами ради;

не рідше **одного разу на рік** звітує про свою роботу перед територіальною громадою на відкритій зустрічі з громадянами.

Депутати місцевої ради

ст. 16 ЗУ «Про статус депутатів місцевих рад»:

не рідше **одного разу на рік** зобов'язані звітувати про свою роботу перед виборцями;

рада визначає орієнтовні строки проведення звітів депутатів місцевої ради перед виборцями.

Старости

ст. 54-1 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні»:

не рідше **одного разу на рік**, протягом першого кварталу року, наступного за звітним звітують про свою роботу перед **радою, жителями старостинського округу**;

заслуховування звіту старости відбувається на відкритій зустрічі, у спосіб, що дає можливість жителям старостинського округу поставити запитання, висловити зауваження та внести пропозиції.

Інформація про відповідну зустріч, а також **письмовий звіт старости оприлюднюються** на офіційному вебсайті ради та розміщуються у приміщенні ради не пізніше ніж за сім календарних днів до дня проведення відповідної зустрічі. Порядок звітування старости визначається Положенням про старосту.

Керівники
комунальних
підприємств,
закладів,
установ,
організацій

ч. 8 ст. 60-2 ЗУ Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб

Комунальне унітарне підприємство оприлюднює **річну фінансову звітність** разом з аудиторським висновком щодо неї, до **30 квітня** року, що настає за звітним періодом.

Відповідальність за оприлюднення та достовірність інформації, несе керівник комунального унітарного підприємства відповідно до закону та умов укладеного з ним контракту.

Звітування за використання бюджетних коштів

Фінансовий
орган ради

ст. 28 п. 5 Бюджетного кодексу України:

Інформація про виконання місцевих бюджетів підлягає **обов'язковій публікації не пізніше 1 березня** року, що настає за роком звіту у газетах, визначених місцевими радами.

Публічне представлення інформації про виконання місцевих бюджетів здійснюється до **20 березня** року, що настає за звітним.

Інформація про час і місце публічного представлення такої інформації оприлюднюється разом з інформацією про виконання відповідних бюджетів.

Головні
розпорядники
бюджетних
коштів

Здійснюють публічне представлення інформації про виконання бюджетних програм, у тому числі досягнення цілей державної політики у відповідній сфері діяльності, формування та/або реалізацію якої забезпечує головний розпорядник бюджетних коштів, у межах бюджетних програм за звітний бюджетний період до **15 березня** року, що настає за звітним, та публікують оголошення про час та місце проведення публічного представлення такої інформації.

Фінансовий орган ради

ЗУ № 996 «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»

Зобов'язані оприлюднювати річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність разом з аудиторським звітом, у строк не пізніше **10 червня** року, наступного за звітним.

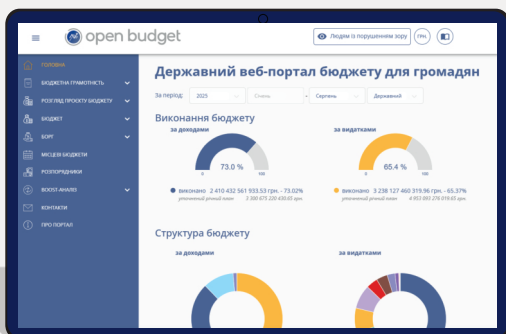
Під час дії воєнного стану головні розпорядники коштів місцевих бюджетів можуть:

- не оприлюднювати паспорти бюджетних програм на поточний бюджетний період (включаючи зміни до них),
- не подавати у публічний доступ звіти про виконання паспортів бюджетних програм за звітний бюджетний період,
- не проводити публічне представлення інформації про виконання місцевих програм до 15 березня та інформації про виконання бюджету за рік до 20 березня,
- не оприлюднювати результати оцінки ефективності бюджетних програм за звітний бюджетний період.

Ці обмеження стосуються лише факту оприлюднення документів, а не обов'язку щодо їх складання та подання звітності, який залишається чинним.

Моніторинг витрат бюджетних коштів

На Державному вебпорталі бюджету для громадян [Open Budget](#) можна розібратися у бюджеті та порівняти бюджет свого міста з іншими містами.

На Єдиному вебпорталі використання публічних коштів можна дізнатися, на що витрачають державні кошти.

РОЛЬ РАД ВПО НА ВСІХ ЕТАПАХ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

Інструменти впливу Ради ВПО

Важливо пам'ятати, що Рада ВПО – колегіальний орган!

Це означає, що будь-яке рішення, пропозиція, рекомендація не можуть бути подані без попереднього схвалення більшістю членкинь та членів Ради ВПО.

Основна форма роботи Ради ВПО – це засідання. Їх можна збирати позачергово для розгляду термінового питання і проводити онлайн або в змішаному форматі.

Основний документ, в якому фіксуються всі прийняті Радою ВПО рішення, – протокол засідань.

Орган, при якому утворена Рада ВПО, зобов'язаний розглянути протокол протягом 10 днів.

Варто запрошувати на засідання Ради ВПО посадових осіб відповідних структурних підрозділів (управління соціального захисту, ЖКГ, охорони здоров'я тощо), місцевих депутатів, керівників громад, з питань висвітлення інформації/звітування про стан виконання програм, надання послуг/допомоги/задоволення потреб ВПО.

Важливо заручитись підтримкою партнерських громадських та благодійних організації, які мають ресурси для проведення досліджень, правової експертизи, публічних заходів, розробки та виготовлення інформаційних матеріалів.

1. На етапі формування бюджету

Виявлення потреб ВПО:

- ініціювати дослідження потреб ВПО: опитування, фокус-групи, збір інформації через онлайн-форми чи особисті зустрічі з ВПО (можна залучити партнерські ГО/БФ);
- на основі зібраних даних підготувати аналітичні довідки, в яких описати конкретні потреби ВПО щодо житла, доступу до муніципальних послуг, працевлаштування тощо;
- підготувати та розглянути на засіданні Ради ВПО пропозиції для включення до місцевих цільових програм – програми соціально-економічного розвитку, бюджетних програм, зокрема проєкту місцевого бюджету.

Участь у стратегічному плануванні:

- направити ОМС пропозиції (затверджені протокольним рішенням засідання Ради ВПО);
- підтримувати «теплу» комунікацію з відповідними підрозділами ОМС (відділами фінансів, соціального захисту, освіти тощо);
- делегувати членкиню/члена Ради ВПО до складу робочої групи з підготовки програми, до якої напрацьовані пропозиції (протокольним рішенням засідання Ради ВПО).

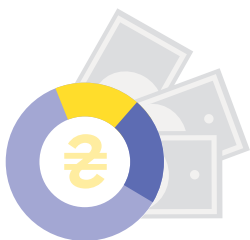
Адвокація бюджетних пропозицій:

- здійснювати моніторинг запланованих засідань робочих груп, сесій ради громади, засідань бюджетних комісій (на сайті або через додатковий запит про заплановані дати та формат участі (офлайн/онлайн));
- брати участь у громадських слуханнях, сесіях ради громади, засіданнях бюджетних комісій тощо;
- підготувати аргументовані виступи від імені ВПО, чому потрібно фінансувати запропоновані заходи;
- налагодити партнерство з місцевими та національними ГО/БФ для підсилення голосу переселенців;
- проводити медіакампанії (публікації, сюжети, соціальні мережі), публічні обговорення, «круглі столи».

2. На етапі розподілу бюджетних коштів

Консультації з ОМС:

- сприяти налагодженню зворотного зв'язку зі спільнотою ВПО та місцевою владою через проведення відкритих засідань Ради ВПО за участі посадових осіб відповідних структурних підрозділів (управління соціального захисту, ЖКГ, охорони здоров'я тощо), місцевих депутатів, керівника громади тощо;

- перевіряти, чи враховані потреби ВПО при розподілі коштів у межах бюджетних програм (освіта – безплатне харчування дітей, медицина – надання послуг, соціальний захист – надання різного виду допомоги, в тому числі матеріальної, інфраструктура – створення фондів для тимчасового проживання ВПО).

Вплив на пріоритетність програм:

- розробити рекомендації щодо напрямів фінансування, які є найбільш критичними та важливими для переселенців;
- запропонувати соціальні індикатори у систему моніторингу виконання бюджетних та цільових програм (наприклад, відсоток дітей ВПО у дитсадках або кількість переселенців, охоплених програмами працевлаштування);

- просувати «людиноцентричний бюджет», де фінансування враховує потреби вразливих груп;
- наполягати на справедливому доступі ВПО до загальних програм громади (щоб переселенці не випадали з системи).

3. На етапі моніторингу виконання бюджету

Громадський контроль:

- відстежувати, чи кошти, закладені на підтримку ВПО, реально витрачені за призначенням;
- перевіряти, чи отримали переселенці ті послуги та допомогу, які фінансувалися з бюджету (житло, харчування, соціальні послуги, матеріальна допомога);

- фіксувати випадки затримок, неефективного використання чи перерозподілу коштів на інші цілі;
- залучати ВПО до опитувань і консультацій, щоб перевірити, чи програми реально працюють.

Підготовка звітів і рекомендацій:

- готувати та поширювати інформаційні матеріали про наявні програми та можливості для ВПО в громаді (інфографіки, брошури, презентації);
- оцінювати, наскільки програми для ВПО досягли поставлених цілей (скільки сімей отримали житло, скільки дітей охоплені садочками, скільки людей знайшли роботу);
- пропонувати конкретні зміни для наступного бюджетного періоду (перенаправлення коштів, нові програми, перегляд механізмів).

Ради ВПО не розподіляють кошти напряму, але виконують ключову роль в адвокації, визначенні пріоритетів та моніторингу використання місцевого бюджету, що дозволяє зробити бюджетний процес більш прозорим і справедливим для всіх мешканок та мешканців громади.

Цей буклет став можливим в межах програми “Єднання заради дії”, що впроваджується міжнародною організацією IREX разом з українським благодійним фондом “Стабілізуєшен Суппорт Сервісез” та за підтримки Державного департаменту США. Вміст є виключно відповідальністю українського благодійного фонду “Стабілізуєшен Суппорт Сервісез” та необов’язково відображає погляди IREX та Державного департаменту США.